

Postanowienie z dnia 1 grudnia 2000 r., V CKN 1298/00

Orzekając o bezskuteczności rozporządzenia udziałem w przedmiocie należącym do spadku (art. 1036 k.c.) sąd określa przedmiotowy i podmiotowy zakres tej bezskuteczności.

Przewodniczący: Sędzia SN Tadeusz Żyźnowski (sprawozdawca)

Sędziowie SN: Krzysztof Kołakowski, Iwona Koper

Sąd Najwyższy po rozpoznaniu w dniu 1 grudnia 2000 r. na rozprawie sprawy z wniosku Józefa i Jadwigi U. z udziałem Teresy G. o dział spadku i zniesienie współwłasności, na skutek kasacji uczestniczki postępowania od postanowienia Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 14 stycznia 2000 r., postanowił oddalić kasację.

Uzasadnienie

Niespornym jest ustalenie, że w skład spadku po Władysławie P. zmarłej dnia 8 grudnia 1990 r., wchodzi nieruchomość położona we W. przy ul. S. nr 17, składająca się z lokalu mieszkalnego nr 1 na parterze budynku o powierzchni 42,10 m² wraz z udziałem we współwłasności w częściach wspólnych budynku i w prawie wieczystego użytkowania działki nr 48/1 o powierzchni 1303 m².

Spadek po zmarłej Władysławie P. nabyły – w równych częściach – z mocy ustawy jej dzieci Teresa G. i Janusz P. Według ustaleń Sądu pierwszej instancji, Janusz P. cały swój udział w spadku po Władysławie P. sprzedał wnioskodawcom Józefowi i Jadwidze małżonkom U.

W wyniku działu spadku i zniesienia współwłasności oraz fizycznego podziału działki nr 48/1 na dwie działki – oznaczone nr 48/4 i 48/3 prawo wieczystego użytkowania ostatnio wymienionej działki oraz wskazany lokal mieszkalny nr 1 przyznane zostały Teresie G. Wnioskodawcy otrzymali prawo wieczystego użytkowania działki nr 48/4. Ponadto Sąd Rejonowy orzekł o dopłacie na rzecz wnioskodawców.

Apelację uczestniczki postępowania Teresy G., kwestionującą ustaloną wartość spadku i wysokość obciążającej skarżącą dopłaty oraz naruszenie art. 1036 k.c., Sąd Okręgowy – zaskarżonym postanowieniem – oddalił.

Rozporządzenie udziałem w nieruchomości należącej do spadku nie narusza – w ocenie Sądu drugiej instancji – uprawnień uczestniczki postępowania Teresy G.

Kasację złożyła uczestniczka postępowania Teresy G. Skarżąca zarzuciła naruszenie prawa materialnego przez niezastosowanie art. 1036 k.c., naruszenie przepisów ustawy o podatkach – w szczególności przez złą jej interpretację – co naraziło skarżącą na straty finansowe i niemożność wykupienia udziału spadkowego od brata Janusza P. oraz inne uchybienia w postaci braku ustosunkowania się do zarzutów apelacji co do rażącej różnicy między ceną sprzedaży spadkowej nieruchomości za kwotę 6000 zł a wyceną biegłego. Wnosiła o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy, uwzględniając art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego ... (Dz.U. Nr 48, poz. 554) zważył, co następuje:

Wymagania co do treści kasacji zawarte w art. 393³ k.p.c. (w brzmieniu sprzed przytoczonej zmiany) w związku z art. 393¹ pkt 1 i 2 k.p.c. zostały dostatecznie wyjaśnione w orzecznictwie (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 1997 r., III CKN 13/97, OSNC 1997, nr 8, poz. 114, z dnia 7 kwietnia 1997 r., III CKN 29/97, OSNC 1997, nr 6-7, poz. 96 oraz z dnia 16 października 1997 r., II CKN 404/97, OSNC 1998, nr 4, poz. 59). Uwzględniając powyższe wymagania oraz treść art. 393¹¹ k.p.c. (także w dotychczasowym brzmieniu), należy stwierdzić, że zarzuty kasacji zostały skonkretyzowane tylko w odniesieniu do naruszenia art. 1036 k.c. Wskazania innych naruszonych przepisów kasacja nie zawiera.

Artykuł 1036 k.c. stanowiący, że spadkobierca może za zgodą pozostałych spadkobierców rozporządzić udziałem w przedmiocie należącym do spadku, zawiera uregulowanie szczególne w stosunku do zasady ustanowionej w art. 198 k.c. Z chwilą śmierci spadkodawcy, każdy ze spadkobierców staje się z mocy prawa współwłaścicielem każdego przedmiotu wchodzącego w skład spadku w części, w jakiej powołany jest do dziedziczenia (art. 1035 w związku z art. 922 k.c.). Nabywca

udziału w przedmiocie należącym do spadku jest współwłaścicielem przedmiotu w miejsce spadkobiercy będącego zbywcą udziału w tym przedmiocie.

Rozporządzenie udziałem w przedmiocie spadkowym bez zgody pozostałych spadkobierców jest – jak stanowi art. 1036 zdanie drugie k.c. – bezskuteczne. Jako ugruntowany w doktrynie i orzecznictwie można uznać pogląd, że jest to względna bezskuteczność, podmiotowo ograniczona tylko do współspadkobiercy, który nie wyraził zgody i tylko o tyle, o ile rozporządzenie naruszałoby uprawnienia przysługujące temu spadkobiercy na podstawie materialnoprawnych przepisów o dziale spadku (art. 1036 zdanie drugie k.c.; por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 1963 r., III CO 21/63, OSNCP 1964, nr 12, poz. 245 oraz uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 6 września 1996 r., III CZP 97/96, OSNC 1996, nr 12, poz. 158). Przepis art. 1036 zdanie drugie k.c., określający skutki czynności rozporządzającej udziałem w przedmiocie należącym do spadku, podjętej przed działem spadku, pozwala na dokonanie działu z uwzględnieniem prawa majątkowego, w którym udziałem rozporządził uprzednio spadkobierca. Rozstrzygnięcie sądu orzekającego o przedmiotowym oraz podmiotowym zakresie stwierdzonej bezskuteczności powinno być zamieszczone w orzeczeniu co do istoty sprawy. Takie prawomocne merytoryczne rozstrzygnięcie korzysta z powagi rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.) i wiąże strony oraz sąd, który je wydał, jak również inne sądy i organy państwowe (art. 365 § 1 k.p.c.). Przesłanki wykluczające sankcję przewidzianą w art. 1036 k.c. sąd orzekający przytacza w uzasadnieniu postanowienia.

W przedmiotowej sprawie Sąd pierwszej instancji, ustalając aktywa spadkowe, zawarł także w postanowieniu działowym ustalenie stwierdzające, że Józef U. i Jadwiga U. nabyli od Janusza P. jego udział w spadku po Władysławie P. w wysokości 1/2 części. Przesądził zatem, że przy uwzględnieniu prawa majątkowego wchodzącego w skład spadku spadkobierca-zbywca rozporządził swoim udziałem spadkowym (art. 1035 i 198 k.c.). Jest to równoznaczne ze stwierdzeniem, że art. 1036 k.c. nie ma zastosowania. Oddalając apelację skarżącej Teresy G., Sąd drugiej instancji aprobował powyższe ustalenie i ocenę, że Janusz P., spadkobierca-zbywca mógł samodzielnie dysponować swoim udziałem spadkowym i nie był uzależniony od woli – w rozumieniu art. 1036 k.c. – skarżącej jako współspadkobierczynie (art. 385 k.p.c.). Dlatego zawarte w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia wywody dotyczące art. 1036 k.c., zakończone

konkluzją stwierdzającą, że uprawnienia skarżącej jako spadkobierczyni w niczym nie zostały naruszone (art. 1036 zdanie drugie k.c.), pozostają w dysharmonii z wyżej omówionym rozstrzygnięciem co do zbycia udziału w całym spadku.

Skarżąca zakwestionowała w kasacji powyższe zapatrywanie, opowiadając się za szeroką możliwością podważenia skutków prawnych rozporządzenia, o których mowa w omawianym przepisie art. 1036 k.c. Poglądu tego nie można podzielić. Kolidacja w świetle tego przepisu z uprawnieniami przysługującymi skarżącej mogłaby być rozważana tylko w obrębie przepisów materialnoprawnych dotyczących działu spadku i, w ślad za poglądami w doktrynie, należy opowiedzieć się za poszanowaniem skutków prawnych dokonanego rozporządzenia udziałem w przedmiocie spadkowym. Z powyższego wynika, że kasacja nie ma usprawiedliwionej podstawy, a zaskarżone postanowienie mimo częściowo błędnego uzasadnienia, odpowiada prawu (art. 393¹² k.p.c.).